

Wstęp

Ród piastowski panował w Polsce przez kilka wieków, ostatni jego przedstawiciel zasiadał na tronie Królestwa Polskiego do 1370 r. Jednakże Mazowszem władali Piastowie do 1526 r., natomiast na Śląsku potomkowie legendarnego Piasta rządili księstwem legnickim aż do 1675 r. Aby ukazać tę dynastię, rolę, jaką odegrali w dziejach jej przedstawiciele, spróbuję przedstawić czyny i dokonania poszczególnych władców. Nie wszystkich oczywiście. Byłoby to zadanie bardzo trudne, gdyż ród ten był szeroko rozgałęziony; niemal trzystu jego przedstawicieli – królów, książąt, ale też księżniczek – wywarło wpływ na dzieje Polski i innych państw Europy. Ukażę więc wszystkie linie rodu, spośród władców zaś zajmę się tymi, którzy mocniej odcisnęli swój ślad w historii. Mimo tego ograniczenia będzie ich bardzo wielu, gdyż do sprostania zadaniu konieczne jest ukazanie również mniej ważnych książąt małych dzielnic. Niektórzy z nich nie znaczyli wprawdzie wiele, ale ich liczba wpływała na przebieg dziejów.

Nie tylko władcy tworzyli historię. Równie wiele, a często nawet więcej znaczyło społeczeństwo, którym rządili, oraz warunki, w których przyszło im żyć i działać. Dlatego też niejednokrotnie musiałem ukazać elity polityczne kraju i ich działalność, a także przedstawić szersze tło społeczne. Na dzieje państwa wpływ miały także nastroje nawet najniższych, ale za to licznych warstw społecznych. Konieczne więc było ukazanie szerszego kontekstu wydarzeń politycznych, z którymi panujący musieli się liczyć i na które musieli reagować. Należało przedstawić rozwój społeczny i gospodarczy Polski, jak również omówić problemy religijne oraz ideologiczne nurtujące ludzi kolejnych epok. Religia i ideologia wpływały przecież na działalność jednostek i społeczeństw. Aby obraz był pełny, musiałem także zająć się kulturą i sztuką poszczególnych epok. Kultura kształtowała życie ludzi. Ponadto śledzenie przenikania form sztuki, a także ideologii, pozwala również na wyciąganie wniosków dotyczących innych dziedzin życia, z polityką włącznie. Aby uwzględnić to wszystko, musiałem więc napisać historię Polski pod rządami Piastów. Pamiętam jednak, że tematem książki są Piastowie, a więc oni właśnie są jej głównymi bohaterami.

Treść książki obejmuje niemal połowę dziejów Polski. Nie jest to epoka jednolita, dzieli się na kilka okresów, każdemu z nich poświęciłem oddzielną część pracy. Książkę otwiera pojawienie się dynastii piastowskiej. Ponieważ jednak początek dynastii wiąże się z powstaniem państwa polskiego, więc moment ten jest zarazem bardzo ważną cezurą w dziejach ludzi zamieszkujących ziemie leżące w dorzeczu Wisły i Odry. Utworzenie państwa było jednym z największych przełomów w życiu Słowian mieszkających nad Wisłą i Wartą. Odmieniło ich byt, spowodowało, że stali się Polakami.

Następny przełom miał miejsce w latach trzydziestych XI w. Wtedy omal nie doszło do upadku państwa polskiego. Kryzys, który wówczas nastąpił, przyczynił się do zmian ustrojowych, otworzył też nowy okres w dziejach. Po nim ukształtowała się ostatecznie tzw. monarchia wczesnopiastowska. Nowa forma organizacji monarchii trwała długo, aż do czasów rozbitcia dzielnicowego. Pierwsza część książki kończy się więc na latach trzydziestych XI w. Część druga rozpoczyna się wraz z powrotem do kraju Kazimierza Odnowiciela.

W XII i XIII w., gdy doszło do podziału państwa na niezależne księstwa, w Polsce nastąpiły zasadnicze zmiany. Zmienił się ustrój, organizacja społeczeństwa, kultura.

Ukształtowane wówczas formy ustrojowe, choć podlegały zmianom, trwały aż do XIX w. Dlatego też czasom rozbicia dzielnicowego poświęcona została następna część książki.

Tradycyjnie przyjmuje się, że datą, od której zaczyna się okres rozbicia Polski na dzielnice, jest rok 1138, rok śmierci Bolesława Krzywoustego i wejścia w życie jego ustawy sukcesyjnej. Jednakże nie nastąpił wówczas podział państwa, jeszcze przez następne kilkadziesiąt lat Polska była państwem jednolitym. Podziały zaczęły się dopiero od roku 1177, kiedy władzę w Krakowie zdobył Kazimierz Sprawiedliwy, a jego starszy brat, Mieszko Stary, został księciem Wielkopolski.

Trudniej było wybrać moment zakończenia tej części. Nie ma wprawdzie wątpliwości, że symbolicznym momentem zamykającym rozbicie dzielnicowe był dzień koronacji Władysława Łokietka w 1320 r., jednakże akt ten następuje w połowie panowania Łokietka. Zdecydowałem się więc wprowadzić cezurę w 1288 r., kiedy to po śmierci Leszka Czarnego rozpoczęły się procesy prowadzące do zjednoczenia. Zarazem wtedy właśnie Władysław Łokietek włączył się do ogólnopolskiej polityki.

Tematem ostatniej części książki jest zjednoczone królestwo Łokietka i Kazimierza Wielkiego. Ponieważ jednak liczne linie dynastii piastowskiej żyły dłużej niż linia królewska, zajmuję się nimi w epilogu. Są tam omówieni pokazimierzowscy Piastowie kujawscy i mazowieccy oraz Piastowie śląscy. Ci ostatni bardziej ogólnie, gdyż od połowy XIV w. Śląsk przestał być częścią Królestwa Polskiego, wiążąc swe dzieje z państwem czeskim. Wielka liczba Piastów śląskich i odmienna historia Śląska stały się przyczyną nieco innego ujęcia tematu. Aby przybliżyć czytelnikom mniej znane problemy, przedstawiłem zarys dziejów śląskich od XIV do XVII w. i na tym tle starałem się ukazać dzieje poszczególnych linii Piastów śląskich oraz przedstawić wybitniejszych i ciekawszych książąt.

Tak długi okres historii obfituje w liczne problemy, dyskusje nad niejednym z nich toczą się już od ponad stu kilkudziesięciu lat. Nie wszystkie zostały rozwiązane, wiele z nich zapewne nigdy nie doczeka się wyjaśnienia. Pisząc tę książkę, oparłem się na wynikach prac moich poprzedników. Jednakże ze względu na objętość tomu przypisami opatrzyłem tylko cytaty źródłowe i tych autorów, których wymieniłem z nazwiska. Pozostałych znajdują czytelnicy w bibliografii. Wszystkim jednak autorom, z których prac korzystałem, jestem bardzo wdzięczny. Bez ich badań nie mogłaby powstać ta książka. Jednakże opierając się w dużym stopniu na wynikach prac innych badaczy, starałem się przedstawić własną wizję dziejów. Tam natomiast gdzie problem jest nierozwiązany, omówiłem tocząca się dyskusję, pozostawiając czytelnikom wybór pomiędzy różnymi poglądami.

Mam nadzieję, że przedstawiona tu wizja historii oraz dzieje jej twórców zainteresują czytelników i będą atrakcyjną lekturą.